

crkva u svijetu

POGLEDI

NOVOZAVJETNA OBJAVA O BRAKU

Celestin Tomić

Kristovim ulaskom u povijest ostvaruje se »provedba tajne koja je od vječnosti bila skrivena u Bogu, Stvoritelju svega« (Ef 3,9), stvara se Nov savez s novim Izraelom. Ljubav Božja prema svom narodu dobiva novu, bogatiju dimenziju, postaje živa, utjelovljena u Isusu Kristu, u njegovoj ljubavi prema čovjeku. U tom svjetlu i ljubav (brak, obitelj) dolazi do punine objave.

Isus proglašuje ženidbu zemaljskom stvarnošću i pridaje monogamijskoj ženidbi apsolutni karakter nerazrješivosti do onda gotovo nepoznat. Ženidbenu vezu ne može nijedan zakon, nijedna sila, nijedan čovjek raskinuti. Ona je etički imperativ, ontološka veza.

I. Nerazrješivost braka prema evanđeoskim tekstovima

O nerazrješivosti braka imamo u Mk 10, 1—12; Mt 18, 1—12; 5, 31 s; Lk 16, 18; I Kor 7, 10—11.

Evanđeoski su tekstovi kritički sigurni, dani su nam u dvije različite tradicije Mk i Lk — Mt (Q!) koje se gotovo u riječima podudaraju, što potvrđuje njihovu vjerodostojnost. Moramo se osvrnuti na dva stavka: *raspravu s farizejima* koju donose Mk i Mt i *Logion o preljubu* koji imaju sva tri sinoptika.

1. Rasprava s farizejima

Mk i Mt različito postavljaju pitanje i različito donose. Mk 10, 2—9: »Je li dopušteno mužu otpustiti ženu?« Dakle, radi se o zakonitosti rastave. Židovi shvaćaju rastavu kao neki svoj privilegij koji je Bog dao Izraelu. A Gospodin kaže: da to nije nikakav privilegij. Bog je to pripustio zbog

»tvrdoće srca«, što znači zbog nepokornosti Božjoj volji i nesposobnosti da shvate koji su Božji putovi. Ali sada je novo vrijeme i nema više rastave.

Mk 19, 3—8: »Je li dopušteno čovjeku otpustiti svoju ženu iz kojeg mu drago razloga?« — Pozadina je ovome rasprava među školama o motivu rastave braka, škole Šamaja i škole Hilela. Kao da žele prisiliti Isusa da se odluči za jednu ili drugu školu. Farizeji se pozivaju na Zakon koji to dopušta. Pitaju: koji je motiv rasprave? To pitanje, čini se, postavlja i zajednica kojoj Apostol piše, sastavljena većinom iz judeokršćana. Ne zanima farizeje Isusov govor, već ga žele nekako prisiliti da se izjasni za jednu ili drugu školu. Isus nadilazi rasprave raznih židovskih učitelja i naglašuje jedinstvo i nerazrješivost braka. Isus razotkriva onu krivu stranu u vjeri farizeja, što se ne otkriva samo u onom vanjskom isticanju religiozno-moralnog, nego ima mnogo dublje korijene: u poimanju Zakona. Za njih je Zakon kao nešto magičko, kao neki »adut« koji imaju u rukama i s kojim mogu stupiti pred Boga i s njim početi raspravu. Tako se gubi prava religioznost. Farizeji podređuju Zakonu Boga i čovjeka. On je zadnje mjerilo svega, kome se i sam Jahve mora podložiti. Tako su farizeji porušili temeljnu oznaku prave religioznosti, što nas čini sposobnima da poslušamo Božju riječ i prihvatimo kraljevstvo, da se obratimo. Zakon je »dan« kao pedagog-vodič prema Kristu, a ne kao nešto u sebi konačno, apsolutno, sebi svrhom, čemu se i Jahve podlaže.

Iako je dijalog različito prikazan u Mk i Mt, izvedena nauka je ista. Isus se ne boji otvoreno suprotstaviti i židovskom tumačenju s obzirom na rastavu i auktoritetu jednog teksta u Zakonu Mojsijevu, na koji se ovo tumačenje oslanja. Rastava je osuđena, ženidba je nerazrješiva. Temelj toj nerazrješivosti je Stvorčeva volja upisana u komplementarnu narav muža i žene. Ženidba nije neki običan ugovor između muža i žene, nego izraz Stvorčeve volje: Bog je na djelu koji sjedinjuje »dvoje u jedno tijelo«; mi čovjek ni Zakon to ne mogu rastaviti. To je Božji početni plan, što potvrđuje odnos Adama i Eve.

Rastava i poligamija nadošle su naknadno zbog »tvrdoće srca« tj. nesposobnosti čovjeka, palog i protivnog planu spasenja, da prihvati i živi stvarnost ženidbene ljubavi.

2. Logion o preljubu

Mk 10, 11—12 jasno naglašava: ne može muž otpustiti ženu, ni žena muža. Marko piše za vjernike iz poganstva gdje je i žena imala pravo otpustiti muža. Sada: rastava i drugi brak uvijek su preljub; za muža i za ženu vrijedi uvijek isti zakon; posve su ravnopravni u tome.

Lk 16, 18 ne donosi raspravu s farizejima. To me zanima njegove čitatelje. Donosi samo logion o preljubu: koji otpusti ženu te se oženi drugom, čini preljub. Tko se oženi onom koju je njezin muž otpustio, čini preljub. Otpusno pismo ne kida ženidbeni vez. Svaki drugi brak, pa i s onom koja ima otpusno pismo, jest preljub. Ženidba je nerazrješiva.

Mt 5, 31 s; 19, 9 donosi logion na dva mjesta malo različito. Prema 5, 32 muž je odgovoran za preljub žene ako je otpusti, i sam čini preljub ako

ženi otpuštenu. — Po 19, 9: muž čini preljub, ako otpusti svoju ženu te se oženi drugom ili oženi otpuštenu. U oba slučaja naglašeno je: brak je nerazrješiv. Nova ženidba uvijek je preljub.

Zabunu stvara ono »osim zbog bludništva«: *me epí porneía* (19, 9), *parektòs lógou porneías* (5, 32).

Parektòs i *epí* mogu se shvatiti: a) inkulzivno: »pa i u slučaju« bludništva (Rupčić); b) negativno: za sada o bludništvu ne želim govoriti, o tom možda drugi put (Augustin, Bellarmin); c) ekskluzivno; izuzev, radi, zbog. Sva tri su po sebi moguća filološki. Ali tekst i kontekst traže treći smisao: zbog.

Što sve znači *porneía* dana su razna tumačenja: 1. preljub (ervat debar — »ljaga«, Pnz 24, 1); 2. idolatrija (religiozni smisao); 3. sveta prostitucija (povijesno-religiozni smisao); 4. zenut — nevaljali brak: među srodnicima što je suprotno Mojsijevu zakonu (Lv 18), a u skladu je s tadašnjim pravnim odredbama (Dj 15, 20—29; 21, 25; 1 Kor 5, 1). Tu se priljubljuje konkubinac, poligamija, brak s poganima (Lv 34, 15—16), homoseksualnost, bestijalnost (Lv 18, 22—23). Teško se u ovom moru tumačenja opredijeliti.

Sigurno je: 1. Umetak nije glosa nego autentičan izvorni tekst Mt; 2. Ima sekundarno značenje. Nije bitan za ovaj tekst, vjerojatno umetnut radi judeo-kršćanske sredine kojoj Matej piše; 3. Ne znači izuzetak iz općeg pravila o nerazrješivosti. To se protivi kontekstu. Kad bi Isus dopustio izuzetak zbog »preljuba«, tada bi se priklonio strožijoj školi Šamaja. Neshvatljivo bi bilo tada i čuđenje apostola: »onda je bolje i ne ženiti se« (Mt 19, 11), ako nije ništa novo rečeno.

Iako je teško sa sigurnošću odrediti što zapravo znači, sigurno je da mjesto nije iznimka iz općeg pravila o nerazrješivosti braka.

II. Nerazrješivost braka prema apostolu Pavlu

Sv. Pavao u 1 Kor 7, 10—24 govori o nerazrješivosti ženidbe. Apostol piše Korintskoj Crkvi koju je sam utemeljio. Ta Crkva živi u gradu koji je i u poganskom svijetu bio pojam pokvarenosti. Zajednica je ipak živa i postavlja apostolu neka pitanja. I prvo pitanje dodiruje ženidbu i djevičanstvo. Pojavile su se dvije suprotne struje, poznate već u poganstvu: s jedne strane raskalašeni epikurejac, s druge strogi stoik. Tako sada u kršćanstvu: pojavili se rigoristi gnosticima koji zabacuju ženidbu i laksisti gnosticima koji smatraju da je sve dopušteno u seksualnom području.

U Korintu glede braka postoji i jedno posebno stanje: to su obraćenici Židovi koji po Zakonu imaju pravo dati ženi otpusno pismo; tu su obraćenici iz poganstva, slobodni građani koji se mogu po građanskom zakonu uzajamno slobodno rastavljati; tu su robovi kojih brak ne priznaje država. Sada su u Crkvi svi izjednačeni.

Pavao naglašuje: kršćanski brak je nerazrješiv (1 Kor 7, 10—11). Ne može muž otpustiti ženu niti žena muža. Poziva se na zapovijed Kyriosa, Uskrslog Krista, ali je ne navodi. (Blizak je Mk 10, 2) »Ako li se rastavi

(konj. aonista može značiti ili konkretnu činjenicu ili općenito pravilo), neka ostane neudata ili se izmiri sa svojim mužem».

I Apostol istom snagom (kao i sinoptici naglašuje: ženidba je nerazrješiva, drugi brak, dok živi stranika, uvijek je preljub.

U čemu je novost kršćanskog braka?

1. Gospodin se poziva na praroditelje Adama i Evu da pokaže što mora biti ženidba u kršćanskom poimanju. Ali tu se ne iscrpljuje sve. Nešto novo ulazi u tu prvu objavu, a to je *Kristova prisutnost*. U njegovoj objavi shvaćamo svu dubinu i širinu prve objave. Mt to posebno naglašuje: »A ja vam kažem«, što izražuje auktonitet i novost kršćanskog postojanja. To je nešto novo, što nadilazi Mojsijev Zakon. Drugi je, novi zakon na djelu. Mt i stavlja zato *logion* u *Besjedi na gori* da označi da je to novo postojanje kršćana.

2. Novost kršćanske ženidbe jest i u pogledu na starožidovsko poimanje: ona nije legalistički, kazuistički ugovor, nego predanje u ljubavi i bez granica, uzajamno darivanje osoba. Samo onaj koji vjeruje može ostvariti taj poziv (Lk 16, 18). Učenici u Mk 10, 10 postavljaju pitanje »u kući«; znači da se to može samo u vjeri, u Crkvi shvatiti.¹

3. Ova novost jest novo postojanje u Kristu. Stoga Mt 5, 32 unosi *logion* u *Besjedi na gori* kao primjer transformacije (koji se ostvaruje na svim područjima, posebno ovdje na tako važnom području (kao što je brak i obitelj. Muž i žena svjedoci su vjere i ljubavi u Kristu. Oni pokazuju Kristovu nazočnost među nama.

III. Ženidba je sakrament

Ova zemaljska stvarnost — ljubav između mladića i djevojke — postaje sakramentalni znak svete stvarnosti. Sakramentalna snaga zahvaća u svoj punini stvarnost ljudskog znaka. Ženidba je nešto sveto, ona je uzdignuta i uključena u djelo spasenja. Sakrament koji posvećuje i daje milost.

Crkveni Oci vide u čudu u Kani uzdignuće ženidbe na sakrament. Pri tome moramo ući u duhovni smisao značenja Kane. Ne smijemo tu gledati samo neku ženidbenu svadbu na kojoj je Isus sa svojim apostolima

¹ Pavao u 1 Kor 7, 15—16 govori o slučaju kad »nevjernačka stranka traži rastavu«. U tom slučaju, kaže, vjernik ne mora ostati u »ropskom stanju izložen stalno prijetnjama i zlostavljanju, kad je pozvan na »mir« i blagodat spasenja. Stoga se može rastaviti (Pavlova povlastica). Neki vide i u Mt 5, 32 i 19, 9 primjenu takve povlastice. Time se želi kazati da *logion* o nerazrješivosti braka ima svoju vrijednost samo u ženidbi krštenih. Nerazrješivost se u svojoj široj širini temelji na krštenju.

Što je s poganskim brakovima, sklopljenim među poganima? Nisu li i oni nerazrješivi? Pavao ne govori o poganskim brakovima. — I oni su nerazrješivi ukoliko su usmjereni prema kršćanskoj tajni. Svaki brak je u biti »kršćanski«. I kao što je i prvi brak bio usmjeren prema spasenju, prema Kristu, gdje dobiva svoju puninu nerazrješivosti, tako i svi brakovi kroz povijest. Brak sklopljen u poganstvu ako implicite usvaja i svjesno ne odbija ovo zajedništvo spasenja u Kristu, zajedništvo života s Kristom, implicite je »kršćanski«.

slučajno prisutan i ostvaruje čudo. Moramo smisao Kane gledati u sklopu Ivanove teologije, teologije »svadbene gozbe Jaganjca«. Svoje javno djelovanje, po Ivanu, Isus započinje čudom u Kani gdje očituje svoju »slavu« i završava oproštajnom, euharistijskom gozdom. Na prvoj pretvara vodu u vino, na posljednjoj vino u svoju Krv Saveza; prva je znak, druga ostvarenje znaka, Saveza Krista s Crkvom. U tom teološkom gledanju ulazi brak ne samo kao simbol, nego kao stvarnost, događaj pashalnog misterija.

K tome, *nerazrješivost braka* (»dvoje u jedno tijelo«), kako smo vidjeli, ne pokazuje samo prvotni Božji plan, nego najavljuje veliku tajnu sjedinjenja Krista i otkupljenog čovječanstva, Krista i Crkve, koje je vječno, nerazrješivo, konačno, plodno, puno milosti. I u tom svjetlu ženidba postaje znakom: sakramenat milosti.

To će apostol Pavao jasno naglasiti u poslanici Ef 5, 22—30: velika tajna, *mysterion méga, magnum sacramentum*. Kad zahvatimo u svoj njegovoj dubini i širini odnos muža i žene, to je velika tajna, jer su znak božanske tajne sjedinjenja Krista i njegove Crkve. I jer se nalazimo u Novom savezu gdje znak nije kao u Starom samo slika, sjena budućih dobara, tip, proroštvo onoga što ima doći — nego ostvarenje proroštva, stvarnost, pashalni događaj. To je u Novom zavjetu i ženidba: znak — anamnezis — spomen ostvarena misterija, i stalno posadašljenje i uprišutljenje toga sakramenta puna milosti, milosni znak koji daje milost; sakramenat, kako uči Crkva.

IV. Osvrt na brak i djevičanstvo u Crkvi

Značajno je da i Isus i njegov apostol Pavao kad govore o ženidbi nadovezuju govor o djevičanstvu (Mt 19, 10—12; 1 Kor 7). Znači da u Crkvi unaprijed postoje dva poziva, dva staleža, dvije karizme koje se ne isključuju, nego se uzajamno obogaćuju, osvjetljuju, dopunjuju.

Djevičanstvo poznaje poganstvo, poznaje ga i židovstvo u vrijeme Kristovo, živi ga esenska zajednica. Ali u kršćanstvu djevičanstvo znači nešto novo. Djevičanstvo nije samo sebi svrha, niti se prihvaća samo radi vlastitog posvećenja, nego »radi Kraljevstva«.

Djevičanstvo i brak su dva oblika kršćanskog postojanja, koji se ne mogu ostvariti u jednoj osobi. Oba su potrebna hodočasničkoj Crkvi, oba su nužna. Jedan drugog međusobno pomažu i osvjetljuju.

Oba otkrivaju život u duhu, ali na različit način. Oni koji ne poznaju evanđeosku logiku i prodor novog života u ovaj svijet vide u djevičanstvu neko osiromašenje, besmisleno žrtvu u ovom životu, a u braku širinu i bogatstvo ljudske naravi. Drugi opet preziru brak kao zapreku duhovnom životu, ostvarenju Kraljevstva, dolasku Duha u punini. Značajno je ono što čitamo u jednom apokrifnom evanđelju. Saloma pita Gospodina: Kada će doći svršetak? I dobi odgovor: Kad ljudi prestanu rađati djecu. I Saloma sva zbunjena uzdahne: Bolje bi bilo da uopće nisam djecu rađala!

Aliko ne shvatimo u evanđeoskom vidiku i jedno i drugo, padamo u jednu od dvije skrajnosti: ili ćemo ženidbu prezirati, smatrati je u sebi zlom, zaprekom za dolazak Kraljevstva i naglašavati neko iluzorno djevičanstvo — ili ćemo upasti u drugu skrajnost: smatrat ćemo da je djevičanstvo iluzorno, nekorisno, neljudsko, nekršćansko, te da je ženidba dovoljna za ovaj svijet. U svojoj dugoj povijesti Crkva je susretala i jednu i drugu struju. Ona to susreće i danas. Ali Crkva ne prestaje svjedočiti i naglašavati evanđeosku nauku da je djevičanstvo izraz unutarnjeg bogatstva života koje dolazi iz sjedinjenja, iz zaručničke ljubavi prema Kristu, da je ono »radi Kraljevstva«, u službi braći i da ono svjedoči da je Božje kraljevstvo prisutno, da je anticipiranje stanja uskrsnuća. Kršćanska ženidba ne otkriva samo izvorni naum Stvoritelja u početku. Ona živi kristološku tajnu: tajnu sjedinjenja Krista i njegove Crkve (Ef 5). Ona je eklezijalni doživljaj. I ona na svoj način izgrađuje Božji narod na zemlji, i ona je »radi Kraljevstva« (Mt 19); eshatološki je usmjerena, jer je ona znak konačnog sjedinjenja Krista sa svojom Crkvom, u kojemu će se u punini ostvariti i ljudsko zajedništvo ljubavi i predanja.

Djevičanstvo i brak dobivaju svoj duboki smisao samo u potpunom predanju Kristu što se ostvaruje u ljubavi. Svaki stalež — i djevičanstvo i brak — na svoj način svjedoči i ostvaruje Božje kraljevstvo u svijetu. I djevičanstvo i brak imaju eshatološku značajku konačnog sjedinjenja u ljubavi. To su dva načina kršćanskog poziva, dva načina kršćanskog postojanja: ženidba, iskonska ustanova kojom čovjek iz pokoljenja u pokoljenje nastavlja djelo stvaranja da bi ga priveo novom stvaranju, suradnja s Bogom u stvaranju i povijesti, znak Božje prisutnosti, svjedočenje Kristove tajne u sadašnjosti; djevičanstvo pak otkriva da je vječnost prisutna u čovjeku, u Crkvi, u svijetu, eshatološko kraljevstvo, znak stanja nakon uskrsnuća.

I jedno i drugo svjedočanstvo su Božje ljubavi koja se u Kristu u punini očitovala i koju bračni par svjedoči u uzajamnom darivanju, a djevičanske duše u nesebičnom predanju za druge u svim dimenzijama.

I bračna ljubav koja ostvaruje božansku ljubav u znaku, i djevičanska ljubav koja se ostvaruje bez znaka u zaručničkoj ljubavi Kristu — otvorene su prema eshatonu, prema Bogu Ocu, da »Bog bude sve u svemu« (1 Kor 15, 28).